

վանութեան էր, և թուրքք գրեթէ սահմանադրութեան անցեր էին, սկսան բնակչաց շատերն դառնալ նորէն իրենց տեղերը Զուրուք-սու, ուր պատերազմի պատճառաւ ոչ միայն տուն մը չէր մնացեր կանգուն, այլ և ոչ պտղատու ծառ մը. հազիւ սկսեր էին քիչ մը բնակութիւն հաստատել և շէնցունել, մէյմալ Ղարսի առումն վրայ հասաւ, և ռուսական բանակն սկսաւ յաջողութեամբ յառաւ Քալէլ, և այլ աւելի ձմեռն ալ հասնելով՝ օսմանեան բանակը պատշաճ դատեց թողուլ այն անպատասպար գանուած տեղն ու քաշուիլ իր հին տեղը ձմերելու. որով Զուրուք-սու կրկին դատարկացաւ՝ երկու բանակաց մէջ տեղը մնալով, անոր համար բնակիչք ալ ստիպուեցան դարձնալ թողուլ իրենց երկիրն, Հաշտութեան ժամանակ բաւական անձինք նորէն դարձեր էին, ու սկսեր էին շէնցունել. բայց Պաթմա մի յանձնուելէն ետքն առ Ռուսս կըրկին և անդարձ կերպով ելան իրենց երկիրներէն և գաղթեցին Տրապիզոնի կողմերը:

Իսկ հիմայ Պադում օր աւուր վրայ բազմամարդանալու հետ է, ամեն կողմանէ կը դիմեն սյն տեղ վաճառականք. Հոյք, Յոյք, Վիլք, Եւրոպացիք, մինչև անդամ ամերիկացիք սկսան վաճառականական տուններ հաստատել. Այս պատճառաւ քաղաքն մէկէն շէնցաւ, կիսաւեր բնակարանները նորոգուեցան, և ուրիշ շատ շինութեանց հիմն ձգուեցաւ, և այնպիսի եռանդ մը կը տեսնուի որ քիչ ժամանակէն Պադում բոլորովին կերպարանափոխ պիտի ըլլայ, և առաջին կարգի վաճառաշահ քաղաքացի մէկը պիտի դառնայ. վասն զի Ռուսաց կառավարութիւնը Պադում գալով՝ բերաւ վատահոխութիւն և ապա-

հոխութիւն վաճառականութեան և արուեստից:

Եւ որովհետեւ առանց երազ ու ապահով հաղորդակցութեան քաղաքն ու նաւահանգիստը այն մեծ կարևորութիւնը չեն առնուր, անոր համար փութաց Զուսիոյ կառավարութիւնը թէ ծովային և թէ ցամաքային ճարտարապետներ զրկել, որոնք նաւահանգիստը քննեցին, և ցամաքին վրայ հաղորդակցութեան կէտերն որոշեցին փոթի-թիֆլիս երկաթուղոյն հետ և դէպ ի ներքին կողմանց, և կառուեցան գծեր ծրագրեցին, հիմայ ալ բազմութիւն գործաւորաց խումբն կը դիմեն ժամ մը առաջ այս ճամբաները բանալու, Տեղացիք ափշեր մնացեր են իրենց հայրենեաց այս յեղափոխութեանը վրայ, և երազ կը կարծեն եղած կերպարանափոխութիւնը:

Վիճակագրութիւնն ձեռք. — Գերմանացի վիճակագիրք կը համարին թէ երկրիս երեսն ըլլայ 58 միլիոն ձի, առանց հաշուելու Չինաստան ու Ճաբոն:

Այս աշխարհամարին մէջ կ'ընծայեն Ռուսիա 21,570,000

Միացեալ Նահանգք 9,504,000

Հասարակապետութիւն Արհեն

դինայ 4,000,000

Գերմանիա 3,352,000

Կանադա 2,624,000

Մեծն Բրիտանիա 2,255,000

Հունդարիա 2,179,000

Աւստրիա 1,367,000

Թուրքիա 1,100,000

Գաղղիա 2,500,000

Իտալիա 1,500,000